πολιτισμός

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (122)

Ένας χρόνος από την εκδημία του «Γιατρού»

Οι σημερινές «Αναδιφήσεις» είναι αφιερωμένες στον Γιώργο Αγγελιδάκη, από την εκδημία του οποίου συμπληρώθηκε ένας χρόνος. Ο αείμνηστος «Γιατρός», όπως συνηθίσαμε να τον αποκαλούμε τιμητικά, έζησε μια πλήρη ζωή, τόσο σε χρονική διάρκεια όσο και σε εμπειρίες, τιμήθηκε δε αλλεπάλληλες φορές, ακόμη και με την έκδοση δύο βιογραφικών βιβλίων. Ο λόγος για τον οποίο σήμερα αναφέρομαι σ' αυτόν, με τον προφανή κίνδυνο να μην προσθέσω κάτι άγνωστο, είναι ότι διατηρούσα μαζί του μια σχέση που ξεπερνούσε εκείνη της γειτονικής και του οικογενειακού μας γιατρού. Η σχέση αυτή εμβαθύνθηκε από τη θητεία του ως αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο, το οποίο αρκετά όψιμα υπηρέτησα κι υπηρετώ μέχρι σήμερα κι εγώ, όπου και τον εκτίμησα ιδιαίτερα για την προσφορά του. Στη διπλανή φωτογραφία διακρίνεται ως ομιλητής σε εκδήλωση που είχαμε διοργανώσει στην αυλή του Μουσείου τον Αύγουστο του 2014, για τον φίλο του Παντελή Πρεβελάκη.

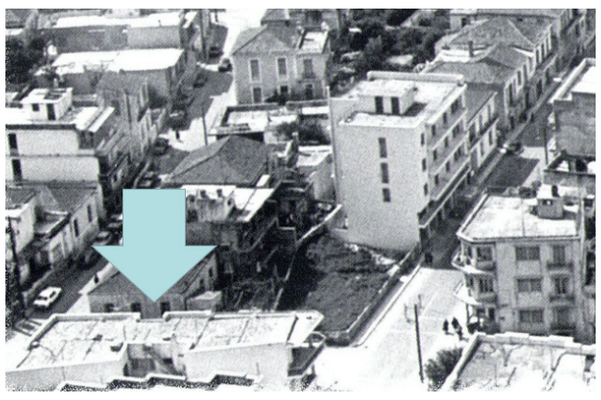

Καταρχήν η σχέση μας ήταν γειτονική. Στη γωνία των οδών Κουντουριώτη, Καστρινάκη και Μαρούλη, όπου σήμερα τα ενδύματα «Μαρίνος», ο Γιώργης Αγγελιδάκης είχε αγοράσει ένα μεγάλο οικόπεδο και είχε οικοδομήσει τη δική του κατοικία, όπως ακριβώς εκείνος την ήθελε και τη φανταζόταν. Το πατρικό του σπίτι ήταν στη γωνία των οδών Τομπάζη και Τσαγρή. Το νέο ήταν ένα επιφανές για την εποχή του οικοδόμημα, συγκροτούμενο από δύο κατ' ουσία, διώροφες πτέρυγες. Αποτελούσε όχι μόνο κατοικία της τριμελούς οικογένειας αλλά και επαγγελματικό χώρο, με το οδοντιατρείο τής συζύγου του, Ελένης Τρουλινού, καθώς και μερικούς νοικάρηδες στο προς νότο τμήμα του ισογείου, από τους οποίους θυμάμαι τον μηχανικό Θεμιστοκλή Βουμβουράκη. Δίπλα στο «ανάκτορο» αυτό κατοικούσε η οικογένεια Λυρούδια, του καθηγητή των αγγλικών Μιχάλη Λυρούδια και της πιανίστριας Φωφώς Ζαμπετάκη, κι ακόμα ανατολικότερα η οικογένεια της Λέλας Ανδρουλιδάκη, που είχε απορφανιστεί νωρίς.

Μετά την «μυθική», για μας τους μικρότερους σε ηλικία, οικία Ιωάννου Βογιατζάκη, στην απέναντι γωνία, η οποία στα μάτια μας λειτουργούσε μετά τον θάνατο της Βαγγελίτσας Βαλαρή ως ιδιότυπο κοινόβιο, και μετά την έπαυλη -επίσης στα μάτια μας- του γιου του Μανολάκη Βογιατζάκη, που «κρυβόταν» στο βάθος των κήπων της, η οικία Αγγελιδάκη, με την ισορροπημένη χρήση τόσο του μπετόν όσο και της εμφανούς πέτρας μάς εισήγαγε στη νέα εποχή. Στα μάτια μας φάνταζε σαν τη σεληνάκατο που την ίδια περίοδο μόλις είχε προσεληνωθεί και μας εισήγαγε στο «θαυμαστό νέο κόσμο»! Ο ίδιος ο γιατρός και η οικογένειά του δεν συμμετείχε στις γειτονιακές συγκεντρώσεις, που έχω περιγράψει στο βιβλίο «Έναντι Σχολής Χωροφυλακής», στις αυλές της Βαγγελίτσας Βαλαρή (φωτογραφία) και στις βεράντες της Παγωνίτσας Σαουνάτσου-Δασκαλάκη, της Ευαγγελίας Ακτουδιανάκη-Βιστάκη και της Αργυρής Ψιμικού-Στρατιδάκη, και παλιότερα της οικογένειας Αλεφαντινού, πριν από τον θάνατο της αείμνηστης νηπιαγωγού Μαρίας.

Όμως ο Γιώργης Αγγελιδάκης θεωρούνταν ωσεί παρών, εφόσον οι ασχολίες του ήταν πολλές. Όχι μόνο ιατρικές, αλλά και πολιτικές. Διετέλεσε επί σειρά θητειών πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου, και των δύο μάλιστα αντιμαχόμενων δημάρχων, Ψυχουντάκη και Δασκαλάκη. Οι ασχολίες του ήταν όμως και κοινωνικές, περιλαμβάνοντας ένα πολύ ευρύ κύκλο. Οπωσδήποτε με τον δικηγόρο και γείτονα Νίκο Δασκαλάκη (στη φωτογραφία με την Παγωνίτσα του) και τον πατέρα μου, φιλόλογο καθηγητή, τον συνέδεαν και δυνατότεροι δεσμοί, γι' αυτό και διατελούσε ανέκαθεν οικογενειακός μας γιατρός, πριν καν καθιερωθεί αυτός ο όρος. Ήταν ο γιατρός που έτρεξε ένα δύσκολο ξημέρωμα για το εγκεφαλικό επεισόδιο της γιαγιάς και ήταν εκείνος που ανέβηκε πάμπολλες φορές τα σκαλιά του σπιτιού μας για να βοηθήσει στα εγκεφαλικά επεισόδια του πατέρα, τα οποία ευτυχώς στη συνέχεια οστεοποιούνταν. Κι όλες αυτές τις φορές χωρίς να δεχτεί οποιαδήποτε αμοιβή, αντίθετα αποποιούμενος με σεμνότητα τις εκ βάθους καρδίας ευχαριστίες μας.

Ο Γιώργης Αγγελιδάκης ήταν μέλος της κομμουνιστικής νεολαίας ΟΚΝΕ και είχε εργαστεί στην Κατοχή για την ΕΠΟΝ, σε μια περίοδο που ο πατέρας μου, μαζί με τον αείμνηστο μαθηματικό Δημήτρη Χαλκιαδάκη (που τιμάται σήμερα Παρασκευή από το Πανεπιστήμιο Κρήτης), τον επίσης μαθηματικό Μάρκο Ζουριδάκη και τον φυσιογνώστη (και κουμπάρο μας) Κωστή Ξεξάκη (δεξιά στη φωτογραφία με τη σύζυγό του Κατίνα Βαρδάκη) αλώνιζαν τα «Αρκαδιώτικα» για το ΕΑΜ, με το όνειρο της εθνικής απελευθέρωσης και της κοινωνικής ευημερίας. Μερικοί απ' αυτούς έμειναν μέχρι το τέλος πιστοί στο όραμα εκείνο, που στα μάτια των υπόλοιπων, όπως του Γ. Αγγελιδάκη και του πατέρα μου, συντρίφτηκε στα ερείπια και στα πτώματα των δύο (ή τριών κατ' άλλους) εμφυλίων πολέμων. Ευτυχώς οι δύο γείτονες, Γ. Αγγελιδάκης και Ν. Δασκαλάκης, μαζί με τον μετέπειτα δικηγόρο Κ. Αντωνάκη, μπόρεσαν να μετριάσουν την έντασή τους στο Ρέθυμνο, συγκροτώντας μια ιδιότυπη επιτροπή ειρήνευσης, με πολύ προσωπικό κόστος για όλους. Ο Ν. Δασκαλάκης πάντως συνέχισε στον ίδιο δρόμο, κατεβαίνοντας υποψήφιος στις εκλογές με την ΕΔΑ και υπομένοντας πολλές ταλαιπωρίες, όπως περιγράφω στο παραπάνω βιβλίο μου.

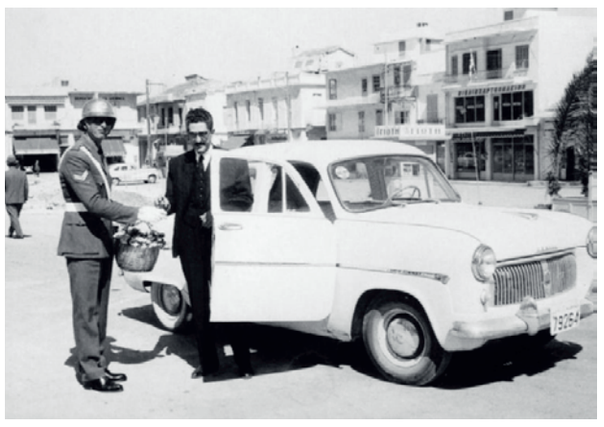

Ο Γιώργης Αγγελιδάκης διέθετε και κάτι ακόμα που τον έκανε στα παιδικά μάτια μας ξεχωριστό, ένα ολόκληρο αυτοκίνητο! Πολύ λίγοι ήταν τότε οι ιδιώτες που απολάμβαναν στο Ρέθυμνο μια τέτοια πολυτέλεια και οι περισσότεροι από αυτούς ήταν γιατροί. Κι αυτό γιατί τους το απαιτούσε το επάγγελμά τους. Το πόσο «βασιλιάδες» φάνταζαν στα μάτια μας οι εποχούμενοι γιατροί Αγγελιδάκης, Βούλγαρης, Βαρδάκης και Κονάς αλλά και οι εργολάβοι σαν το επίσης γείτονα Αντώνη Βιστάκη, είναι περιττό να το περιγράψω. Αυτό, να σημειώσω, την εποχή που οι πιτσιρικάδες νοικιάζαμε από κοινού δυο δυο το ποδήλατο για μισή ώρα αλλά και που μπροστά σχεδόν από το σπίτι του «Γιατρού» είχε σημειωθεί ένα αυτοκινητιστικό ατύχημα, ανάμεσα στο αυτοκίνητο του γιατρού Γ. Βούλγαρη και το ποδήλατο του μαθητή Μ. Πενθερουδάκη!

Δεν θα αναφερθώ εδώ στα ήδη γνωστά για τη σχέση του, και του αδελφού του Στέλιου, με τον Παντελή Πρεβελάκη, για τα κοινά μαθητικά τους χρόνια και για την πρότασή του εδώ και πολλά χρόνια να τοποθετηθεί μια αναμνηστική πλάκα στην πρόσοψη του σπιτιού του. Δεν θα προσθέσω ούτε τις «πιπεράτες» λεπτομέρειες για την απεικονιζόμενη μούσα στο άγαλμα της «Σκεπτόμενης Κόρης», που λάξευσε ο κουμπάρος του γλύπτης Γιάννης Παπάς, να στέκεται πάνω από την τελευταία του κατοικία στον Άγιο Ιωάννη.

Θα γράψω μόνο για τη «λαθροχειρία» που μας είχε αποκαλύψει ο Γ. Αγγελιδάκης ότι είχε κάνει ο Πρεβελάκης, με τη συνέργεια του Μανού Αστρινού και άλλων, να «διορθώσουν» στα κιτάπια του Ληξιαρχείου κατά ένα έτος τη χρονολογία γέννησής του, προκειμένου να καθυστερήσει κατά ίσο χρονικό διάστημα η συνταξιοδότησή του στην Ακαδημία Αθηνών. Όλοι όσοι έχουμε στοιχειωδώς ασχοληθεί με τη ζωή του Π. Πρεβελάκη το είχαμε υποψιαστεί, ότι δηλαδή το αναφερόμενο έτος γέννησης δεν μπορεί να ήταν σωστό, ιδιαίτερα βλέποντας τη γνωστή φωτογραφία αποφοίτησης από το Γυμνάσιο στα πόδια του θείου του, γυμνασιάρχη Μιχαήλ Πρεβελάκη, αλλά χρειάστηκε να μιλήσει ο «Γιατρός» για να λυθεί το μυστήριο.

Στη φωτογραφία απεικονίζονται μερικοί ακόμα από τους γνώστες του γεγονότος, από αριστερά Κώστας Μαντολανάς, Γεώργιος Βογιατζάκης, Χριστόφορος Σταυρουλάκης και Μανόλης Βογιατζάκης. Βρίσκονται έξω από το φωτογραφείο του πρόσφατα εκδημήσαντα Βαγγέλη Τριαντάφυλλου, με το διαφημιστικό πλαίσιο στο οποίο αναρτούσε τις φωτογραφίες του, προκειμένου να τις αγοράσουν οι απεικονιζόμενοι. Πίσω τους βρίσκεται και η απαραίτητη για τις μετακινήσεις του μεταπολεμική BMW.

Θεωρώ ως μία από τις μεγαλύτερες πράξεις κοινωνικής ευποιίας του Γιώργη Αγγελιδάκη τη συμμετοχή στην Επιτροπή Απονομής των Βραβείων Ήθους, Αυτοθυσίας και Κοινωνικής Προσφοράς της εφημερίδας «Ρεθεμνιώτικα Νέα». Η δική του κυρίως συμμετοχή, σε συνδυασμό με εκείνη της Μαρίας Τσιριμονάκη (φωτογραφία), ήταν που προσέδωσαν στην Επιτροπή και στα βραβεία της το απαραίτητο κύρος, ώστε να μην υπάρξουν παρατράγουδα, σε μια πόλη μικρή σαν το Ρέθυμνο, στην οποία αρκετοί είναι έτοιμοι να σχολιάσουν την οποιαδήποτε τιμητική απόφαση. Θυμάμαι χαρακτηριστικά στην τελευταία συνεδρίασή της, όταν είχα αργήσει να καταθέσω την πρότασή μου για τίμηση του συμπολίτη Μιχάλη Τζεκάκη, που είχε συνταξιοδοτηθεί την περίοδο εκείνη ως διευθυντής της πρότυπης στο είδος της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης, οπότε ο αείμνηστος Γιάννης Χαλκιαδάκης με είχε παρηγορήσει με την παρατήρηση ότι ο προταθείς ήταν ακόμα μικρός σε ηλικία και ότι «είχε καιρό» και ο Γιώργης Αγγελιδάκης είχε κατανεύσει. Δεν ξέρω αν θα πρέπει να αναφέρω τη δική μου -χολωμένη οπωσδήποτε- ανταπάντηση, εν είδει ερώτησης, αν δηλαδή «πρέπει να βρεθεί κανείς με το ένα πόδι ή τα δύο στον τάφο για να τιμηθεί»!

Η προσφορά του στην ίδρυση, λειτουργία και εμπλουτισμό του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου ήταν καθοριστική. Είμαι βέβαιος ότι, αν δεν στεκόταν εξαρχής πλάι στην «παιδούλα» τότε Φαλή Βογιατζάκη, μαζί με τον Χριστόφορο Σταυρουλάκη, τον Κωστή Ξεξάκη και την Ροδούλα Σταθάκη-Κούμαρη, μουσείο λαογραφικό στο Ρέθυμνο δεν θα υπήρχε σήμερα, όπως άλλωστε δεν υπάρχει στα Χανιά και στο Ηράκλειο. Ή, αν υπήρχε, δεν θα είχε καμία σχέση με το σημερινό, το οποίο περιλαμβάνεται στην πρώτη δεκάδα των καλύτερων στη χώρα μας. Βέβαια τα πράγματα δεν μπορούσαν να είναι αλλιώς, αφού η οικογένειά του και η παράδοσή της περιλάμβανε όχι μόνο την θεία του, πανεπιστημιακή καθηγήτρια Άννα Αποστολάκη, αλλά και την ίδια τη μητέρα του. Ήταν εκείνη ακριβώς που, όταν συνειδητοποίησε ότι ο αργαλειός δεν «χωρούσε» πια στα κρητικά σπίτια, πρότεινε και εργάστηκε για το πέρασμα των σχεδίων του στα κρητικά εργόχειρα. Έτσι ξεκίνησε ο γνωστή σήμερα «ρεθεμνιώτικη βελονιά». Πρέπει εδώ να σημειώσω ότι, πέραν πολλών υφαντών και εργοχείρων, και το κρητικό σαλόνι που κοσμεί σήμερα το Μουσείο αποτελεί δωρεά της οικογένειας Αγγελιδάκη. Στη φωτογραφία τον βλέπουμε μαζί με τον Παντελή Πρεβελάκη και τον Χριστόφορο Σταυρουλάκη έξω από τα γραφεία που διατηρούσε η ΙΛΕΡ, απέναντι από τον μητροπολιτικό ναό.

Η τελευταία συνεδρίαση Διοικητικού Συμβουλίου στην οποία συμμετείχε πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2016 στο τελευταίο του σπίτι, στην οδό Ασκούτση (εικόνα). Δεν είναι ίσως τυχαίο ότι επέλεξε να κατοικήσει στον δρόμο ενός πολιτικού που στεκόταν πολύ ψηλά στη συνείδησή του και που ο ίδιος είχε πρωτοστατήσει ως πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου για το στήσιμο της προτομής του στον Δημοτικό Κήπο. Στη συνεδρίαση εκείνη η σοφία μιας ζωής ξεχείλιζε, με τη μορφή μάλιστα ανασκόπησης των ιστορικών γεγονότων και αναθεώρησης ορισμένων από αυτά, όπως της Μάχης της Κρήτης, την οποία θεωρούσε υπερτιμημένη από την πλευρά της συμμετοχής του ντόπιου πληθυσμού. Παρόμοιες αναστοχαστικές σκέψεις μάς κοινοποίησε και κατά την εκδήλωση τίμησής του το καλοκαίρι του 2017 στην αυλή του Μουσείου. Πρέπει να ήταν η σοφία της πολύχρονης ζωής του, και μάλιστα ως πρωταγωνιστή των γεγονότων και όχι ως απλού θεατή τους, που τον έκανε στις παραμονές των πρώτων από τις διπλές εκλογές του 2012 να μου κάνει μια εξαιρετική παρατήρηση.

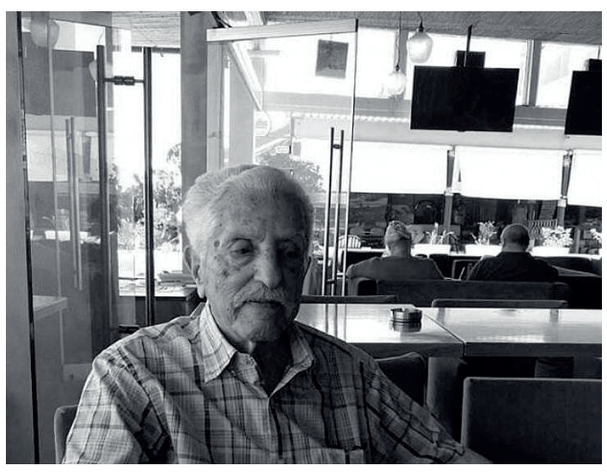

Ήταν, αξέχαστα, ημέρα Σάββατο και καθόταν στο τότε καφέ «Πόλις», απολαμβάνοντας τον καφέ και το τσιγάρο του, με μια στοίβα από εφημερίδες στο τραπέζι. Με φώναξε όταν περνούσα απέξω, αποκαλώντας με όπως πάντα «γειτονόπουλο», έχοντας προφανώς την ανάγκη να συζητήσει για τα κοινωνικοπολιτικά τεκταινόμενα. Με ρώτησε για το πώς βλέπω την κατάσταση κι εγώ του απάντησα ότι δεν είναι δυνατόν εκείνος, ένας «εκλογομάγειρας», να ρωτά έναν άσχετο περί αυτά, όπως εγώ. Όταν με τη σειρά του τον ρώτησα πώς βλέπει εκείνος την κατάσταση, μου την περιέγραψε με ένα δικό του παράδειγμα. - «Δεν έχει αλλάξει τίποτε στα μυαλό μας», μου είπε. «Οι περισσότεροι πιστεύουμε ότι ζούμε ένα κακό όνειρο και ότι σε λίγο θα ξυπνήσουμε και όλα θα είναι όπως τα αφήσαμε πριν πέσουμε στο κρεβάτι. Πιστεύουμε ότι θα γυρίσουμε τον διακόπτη του ηλεκτρικού και το δωμάτιο θα ξαναφωτιστεί, όπως πριν. Είναι σαν τη γιαγιά μου, την περίοδο της Κατοχής, που είχαμε καταφύγει όλη η οικογένεια στο χωριό της μάνας μου, τη Λούτρα, για να γλιτώσουμε από την πείνα».

«Την βάζαμε πάντα στην κορυφή του τραπεζιού και τρώγαμε, ό,τι είχαμε να μοιραστούμε. Κι όταν είχαμε ψωμί, ήταν εκείνη πάντα που το έκοβε και το μοίραζε. Μόνο που την πρώτη φέτα την πετούσε στον σκύλο μας». - «Βρε, γιαγιά, δεν έχουμε να φάμε, κι εσύ πετάς το ψωμί στον σκύλο;», διαμαρτυρόμασταν με μια φωνή. «Τόσο μας έκανε. Η πρώτη φέτα ήταν μέχρι το τέλος της για τον σκύλο». Του αντέτεινα με τη σειρά μου ότι εγώ θα εκλάμβανα την πράξη της αυτή ως μια απόδειξη πραγματικού πολιτισμού, που δεν επιτρέπει στα άλογα ζώα να πεινούν εξαιτίας της αφροσύνης των αφεντικών τους, με τους πολέμους και τις πράξεις βίας τους. Κάπως σαν τους γεωργούς παλιότερα, που κάθε χρόνο την ημέρα των Φώτων έψηναν τα «παλικάρια» ή «φωτοκόλυβα», κι αφού έτρωγαν, έδιναν μια φούχτα σε κάθε ζωντανό τους και στο τέλος έβγαιναν και στον δρόμο και τα «έσπερναν», απαγγέλλοντας «Φάτε πουλιά, να σχωρνάτε του ζευγά». - «Μακάρι να είναι έτσι τα πράγματα», μου απάντησε. Και με τη χαρακτηριστική θυμοσοφία αλλά και βαθιά παιδεία του, συμπλήρωσε: - «Όλοι αγαπούν τα ψώματα, να λεν, να μας γελούσι, και την αλήθεια άθρωπος δε θε να την ακούσει». - «Δίστιχο κι αυτό της γιαγιάς»; τον ρώτησα. - «Όχι, Ερωτόκριτος Κορνάρου», μου απάντησε.

Τελειώνοντας, δεν μπορώ, όπως σε άλλες περιπτώσεις, να υποθέσω ότι ο Γιώργης Αγγελιδάκης θα μας βλέπει κάπου από το επέκεινα και θα επιβεβαιώνει ή θα απορρίπτει την άποψή του της εποχής εκείνης. Κι αυτό γιατί ο ίδιος δεν πίστευε και δεν προσδοκούσε κανενός είδους μεταθανάτια ζωή, δηλώνοντας μάλιστα ευθαρσώς σ' έναν από τους βιογράφους του: «Η πεποίθησή μου είναι ότι ο άνθρωπος αφού πεθάνει είναι χημικά στοιχεία. Τα περί κολάσεως και ψυχής είναι ιδεοληψίες και ιδιοτέλειες της θρησκείας». Άλλωστε ήταν ο ίδιος που από τα μαθητικά του ήδη χρόνια είχε μείνει ανεξεταστέος στα Θρησκευτικά (τότε «Ιερά Ιστορία»), μοναδικό ίσως πανελληνίως παράδειγμα για το μάθημα αυτό, εξαιτίας των αμφισβητήσεών το προς τα λεγόμενα ενός ανεκδιήγητου θεολόγου καθηγητή! Η ειρωνεία της τύχης είναι ότι τις πεποιθήσεις του γύρω απ' αυτά ακριβώς τα θέματα του στοίχισαν στις δημοτικές εκλογές του 1978 τη θέση του Δημάρχου. Εκείνος δεν στερήθηκε κάτι, η πόλη μας όμως, μικρή όπως πάντα, είναι που στερήθηκε μια οραματική διακυ-

Πρόταση ανάγνωσης

Διαβάστε ένα ή και τα δύο τα δύο βιβλία που έχουν γραφεί για τον Γιώργη Αγγελιδάκη. Το πρώτο χρονολογικά είναι του φιλόλογου συνταξιούχου καθηγητή Θοδωρή Πελαντάκη με τον τίτλο «Αναμνήσεις Γιώργη Θ. Αγγελιδάκη». Το δεύτερο είναι του δημοσιογράφου Κώστα Μπλιάτκα με τον τίτλο «Ο Γιατρός. Ζωή, έργο και όραμα του Γιώργη Αγγελιδάκη». Αυτό το τελευταίο είχε κυκλοφορήσει με χορηγία των «Ρεθεμνιώτικων Νέων», των οποίων συνεργάτης σχεδόν από την ίδρυσή τους υπήρξε ο αείμνηστος «Γιατρός». Κι αν έχετε ακόμα όρεξη, διαβάστε και το δικό μου «Έναντι Σχολής Χωροφυλακής», το οποίο είχε επίσης χορηγήσει η εφημερίδα. Για να δείτε πώς ήταν η ζωή στη γειτονιά του «Γιατρού» πριν από έξι δεκαετίες.

** Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας*
strharis@yahoo.gr, 2831055031